

МИЛЛИЙ ОНГ: МАЗМУН-МОҲИЯТИ

Худайбердиева Гулнора Хурсандовна
ТерДУ Юридик факультет
“Фукаролик жамияти” кафедраси уқитувчиси,
Раимов Улмас Умирзоқвич
ТерДУ Юридик факультет талабаси.

Маълумки ижтимоий онгининг хилма-хил шакллари мавжуд. Кишилиқ жамиятининг илқ босқичида, ижтимоий тараққиётнинг жуда соддалиги туфайли, инсон онгининг шакллари, аниқроғи ўзига хос кўринишлари ҳам жуда содда бўлган. Инсон онгининг ўзига хослиги ҳали шаклларда намоён бўлмаган. Шунга кўра инсоният тараққиётининг навбатдаги босқичлари даврида, инсон билан бир қаторда, унинг онги ҳам ўсди. У ўз шаклларига эга бўлди. Жумладан, миллий онг ҳам ўша замонга хос кўринишга эга бўлди. Миллатнинг маънавий-руҳий ҳолати бўлмиш миллий онг, миллатнинг барқарорлигига қараб ўзгариб такомиллашиб борди.

Миллий онг нима? Миллий онг миллатнинг мавжудлиги, унинг тарихий тараққиёти ва истиқболи билан боғлиқ омилдир. У миллатнинг шаклланиши, тараққий этиши ва абадийлигини таъминлайди. Миллий онг миллатнинг ўзи билан бирга шаклланиб боради. Унинг бошқалардан фарқ қилувчи, фақат ўзига тааллуқли бўлган манфаатлари ва мақсадларининг шаклланиши миллий онгни вужудга келтиради. Шунинг учун ҳам миллий онг миллат билан тенгма-тенг равишда узоқ тарихий даврда, унинг турмуш тарзи, иқтисодий, ижтимоий-сиёсий ва кенг маънавий-маърифий салоҳияти таъсирида ривожланади. Шундай қилиб, миллий онг деб, миллатнинг тарихи, тақдири ва истиқболи билан боғлиқ бўлган манфаатлар ва мақсадларни ифодаловчи, миллат вакиллари фаолиятини мақсад ва йўналишлар томон бошқариб турадиган ғоялар, фикрлар тизимига айтилади.

Миллий онгга таъриф берганда, миллатнинг онглиқ даражасига эътибор бериш билан бирга, унинг фаоллиги даражаларини ҳам ҳисобга олиш керак бўлади. Яъни, миллатнинг манфаатлари ва мақсадларини ифода этирувчи онг бўлса, уни амалга оширувчи ҳаракат бўлмаса, миллатнинг онги, амалда ўз ифодасини топа олмайди. Шу маънода миллий онг миллат манфаатлари ва мақсадларини амалга ошириш борасидаги фаоллигининг даражаси ҳамдир. Миллий онг миллий манфаатлар сифатида, моддий ва маънавий бойлиқларни ишлаб чиқиш, ўзга миллатлар билан ўзаро муносабатлар жараёнида ҳам шаклланиб ва ривожланиб боради. Худди шу жараёнда миллатга мос бўлган хусусиятлар шаклланади. Ўша хусусиятлар миллатни бошқа миллатлардан ажратиш туради. Бундай ўзига хос хусусиятлар, ўз навбатида, миллий манфаат ва мақсадларни шаклланишида етакчи омил вазифасини бажаради. Шунинг учун ҳам миллатнинг барча тарихий даврлардаги ижтимоий-сиёсий, иқтисодий ва маънавий-маърифий камолоти миллий онгда ўз ифодасини топади.

Миллий онг ривожининг маънавий асосларини миллий тил, маданий мерос, тарихий хотира, урф-одат, анъаналар, қадриятлар, миллий тарбия, таълим тизими қабилар ташкил қилади. Мана шундан миллат маънавий озуқа олади, улар орқали ўзини англайди. Мамлакатимиз ўз мустақиллигини қўлга киритганидан кейин миллий онг ривожланиши учун катта имкониятлар вужудга келди. Миллий онг-бевосита ҳар бир миллат ёки элатнинг узоқ тарихий этногенез даври, турмуш тарзи, иқтисодий ишлаб чиқариш усули, диний эътиқодлари, маданияти, бошқа халқларнинг бевосита таъсири туфайли шаклланган дунёқараши, иқтисодий, сиёсий-ижтимоий ва маданий-маънавий соҳаларда фаоллик даражасини ўз ичига олади. Миллат-кишиларнинг барқарор

тарихий бирлиги, умумий иқтисодий турмуш тарзи ҳамда тил бирлиги, маданияти, онги ва руҳиятининг ўзига хослиги заминида қарор топган ижтимоий тараққиёт шаклидир.

Инсон онгли бўлиб туғилмайди. Унинг ижтимоий фазилатлари, яъни онги оила, жамият таъсири туфайли шаклланади. Миллатнинг ўзига хос онги ҳам шундай шаклланади. Миллий онг миллатларнинг ижтимоий ишлаб чиқариш фаолияти, меҳнати, бошқа миллатлар билан мулоқот ва мулоҳасаси жараёнида пайдо бўлади ва тил билан узвий боғлиқдир. Тилда ифода этилган буюм, ҳодиса ва рақамлар миллат онгида ўз ифодасини топади ва субъектив образлар тарикасида унинг билимига айланади. Шунинг учун миллат шаклланиши жараёнидан бошладок, ўтмиш аجدодлар ва катта авлодлар яратган буюмлар, тушунчалар оламини ота-она тили орқали ўзлаштириб бориб, ўз онгини қарор топтиради. Миллий онг алоҳида миллий муҳитда содир бўлади. Унинг шаклланишига тарих тўплаган билимлар, сиёсий ва ҳуқуқий ғоялар, санъат эришган ютуқлар, ахлоқ, дин ва ижтимоий руҳият, умуман, жамият онги таъсир кўрсатади. Миллий онгнинг тарихдаги ижобий аҳамияти шундан иборатки, у жамият тараққиётида муҳим омил бўлиб хизмат қилади.

Миллий онг тарихий тажрибани олдин ўтган аждодлар ишлаб чиққан билимларни ва тафаккур-мантиқ усулларини ўзига сингдириб олгач, воқеликни ғоявий тарзда ўзлаштиради, вазифаларни ўртага қўяди, келажакдаги фаразий лойиҳаларни тузади, инсоннинг бутун амалий фаолиятини белгилайди. Миллий онгни миллий фаолият шакллантиради, миллий онг ҳам ўз навбатида миллий фаолиятга бевосита таъсир ўтказади, уни белгилайди ва тартибга солади. Миллат, ўз орзу ҳавасларини амалий равишда рўёбга чиқара бориб, табиатни, жамиятни шу билан бирга, ўз онги туфайли ўзини ҳам ўзгартиради. Миллий онг асорати, яъни истибдод тузуми ёки мустамақкачилик ҳолати, миллий онгни тубанликка олиб келади. Чунончи, шўро тузуми даврида миллий онг тараққиёти миллий сиёсат туфайли чекланган эди. Миллий онг кўп асрлик тарихий давр ижтимоий ҳаёти жараёнида йиғилган билимлар мажмуасидир. Бинобарин, шўролар ҳокимияти келажакдамиллатлар кўшилиб кетади, деб тарғиб қилар эди. Миллатларнинг онгини, руҳини мустаҳкамлаш ва раванқ топтириш керак деган шахслар халқ душмани, деб қораланиб, катагон йилларида жазоландилар. Энди, Мустақил Ўзбекистон даврида, миллий онг аждодларимиз қолдирган маданий меросга ва қадриятларимизга таяниб, ватанпарварлик, ғурурни барчанинг онгига жо қилмоқ биринчи даражали вазифа бўлиб қолмоқда.

Миллий онг-Ўзбекистон мустақиллигини мустаҳкамлашнинг самарали омилларидан биридир. Мустақилликка эришганмиллат ўз вазифаларини умуммиллий ғоя ва мафкура сифатида қанчалик чуқур ва ҳар томонлама англаб олса, бу ғоя ва мафкуранинг моддий кучга, бунёдкорлик омили ва ғайратига айланиши шунчалик даражада самарали бўлади. Ўзбекистоннинг етуқлик чўққиларига кўтарилишидан ўзбек миллатининг раҳнамолиги, бошқа миллатлар ва элатлар вакилларини ўзаро билиши, мамлакатимиз аҳолисининг онглилиги, шу онг асосида намоён бўладиган иқтисодий, ижтимоий-сиёсий, маданий-маънавий ҳаётдаги фаоллигига боғлиқ. Миллий онгни давр талаблари даражасига кўтармоқ учун давлатимизда жуда катта иш бажарилиши керак. Бунинг учун, биринчи навбатда, қарамлик, норисолик, кемтиклик ҳиссиётдан қутулишимиз, иккинчидан, Марказий Осиёдаги ўз ўрнимизни, инсоният олдидаги масъулиятимизни яхши билмоғимиз ва учинчидан, ана шу масъулиятни чуқур англаб, масалаларнинг бундай қўйилиши асосли эканлигини ўз онгимизга сингдириш учун ўз тарихимизни, маданиятимиз ва маънавиятимизни, анъаналаримизни ҳар томонлама ўрганмоғимиз ва билмоғимиз зарур.

Биз шу йўлдан бормоқдамиз. Ўтмишнинг оғир юки оёғимиздаги кишандек, ҳаракатимизни сустлаштирмоқда. Демак, вазифа ана шу кишанни тезроқ ва узокроққа улоқтириб ташлашдир. Миллий онг масаласи шўролар даврида назарий ва амалий

мавзу сифатида қувғин қилинган муаммолардан бири эди. Жумладан, “Онг миллий бўлиши мумкин эмас. Барча миллатларнинг онги бир хил. Уларнинг барчалари бир мақсадга интиладилар. У ҳам бўлса, капитализмдан, эксплуатациядан қутулиш”, дейиларди. Масалага бундай қараш миллатлар орасидаги фарқ ва тафовутларни сезмасликка охир-оқибатда уларни камситишга олиб келарди.

Бундай “Тенглик” аслида катта миллатни имтиёзли миллатга айлантириб қўярди; майда ва кам сонли миллатлар эса тарих ғилдирагининг тагида қолиб кетмаслик учун катта миллатга яқинлашишга мажбур эдилар. Ўзбекистон, ўзбекларнинг миллий онгини кўтаришга биринчи даражали масала деб қараган ҳолда, мамлакатимизда истиқомат қилиб турган барча миллатлар ва элатлар вакиллари маданияти, тили, урф-одатлари, бинобарин миллий онгининг ўсиши учун барча шароитларни яратди. Уларнинг миллий онги ўзбек миллий онгига монанд равишда бойиб бормоғи аҳолини, айниқса, ёшларни жипслаштиришнинг гаровидир.

Фойдаланилган адабиётлар

1. Ш.Мирзиёев. Қонун устиворлиги ва инсон манфаатлари таъминлаш-юрт тараққиёти ва халқ фаровонлигининг гарови.-Т.:Ўзбекистон, 2016.
2. Ш.Мирзиёев. Танқидий таҳлил, қаттиқ тартиб-интизом ва шахсий жавобгарлик- хар бир рахбар фаолиятининг кундалик қонидаси бўлиши керак.-Т.:2017.
3. Худойбердиев Х. Маънавият, ахлоқий кадрият. -Термиз, 2000.
4. Khudayberdieva K.G. Nationality: Views, Probiems And Solitions//The American Journal of Social Science and Education Innovations -2020.-Т.2.-№.08.-С.297-300.